

interest groups, MASS-MEDIA and others like that. Huge payment in forming of positive image and authority of Poland does a foreign country also the Polish diaspora.

Key words: Poland, foreign policy, institutional structure, image, public diplomacy, measures, national brand, diaspora.

НАТАЛЬЯ БУГЛАЙ

г. Николаев

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗИТИВНОГО ИМИДЖА ПОЛЬШИ НА МЕЖДУНАРОДНОЙ АРЕНЕ

В статье освещается внешнеполитическая деятельность Польши в контексте формирования позитивного имиджа страны. Составляющей институциональной структуры польской внешней политики является публичная дипломатия, значимость которой для официальной Варшавы с каждым годом становится все более очевидной и является эффективным средством укрепления позиции государства в геополитическом пространстве региона и Европы в целом, механизма реализации национальных интересов. В отличие от традиционной дипломатии, дипломатия публичная осуществляется как официальными, так и неофициальными представителями РП, в том числе рядовыми гражданами, общественными организациями, частными группами интересов, СМИ и тому подобное. Колоссальный взнос в формирование позитивного имиджа и авторитета Польши за границей делает также польская диаспора.

Ключевые слова: Польша, внешняя политика, институциональная структура, имидж, публичная дипломатия, мероприятия, национальный бренд, диаспора.

Стаття надійшла до редколегії 06.11.2016

УДК 94(439)4 «1990/1994» 4:327

КРИСТИНА ІЛЛАР

м. Ужгород

illarkriszta@freemail.hu

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ТРЬОХ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ УГОРЩИНИ У 1990–1994 РОКАХ

У статті розглядаються складність формування зовнішньої політики у 1989–1990 роках. У теоретичній площині, оптимізація вироблення критеріїв реально діючої зовнішньої політики Угорщини базувалася на компромісах – між національними інтересами, національною дипломатією, політикумом країни і відповідно їх програмами дій, з іншого боку – інтересами зарубіжних країн, дипломатією провідних країн світу, а також і міжнародною зовнішньополітичною ситуацією взагалі.

Ключові слова: Україна, Угорщина, Європейський Союз, Республіка, договір.

Проголошення Третьої Угорської Республіки 23 жовтня 1989 року, а також прийняття Державними Зборами (Парламентом) Угорщини у 1989 році демократичних законів про референдум та народну ініціативу, нового закону про вибори, про право громадян на створення об'єднань та асоціацій, на проведення мітингів та зборів, про функціонування та господарську діяльність політичних партій, а також і нової редакції Конституції Угорщини – в цілому визначили у політико-правовому вимі-

рі нові основи формування якісно нової внутрішньої, а також і зовнішньої політики суверенної Угорської Республіки [15].

Основні напрями зовнішньої політики Угорської Республіки були сформульовані саме в цей час. Більше того, зовнішньополітичні стратегічні напрями були закріплені і у Конституції країни. Так, згідно Конституції 1949 року (з радикальними змінами у 1989 та 1990-х рр.) Угорщина є республікою (ст. 1): «Республіка Угорщина є незалежною демократичною

правовою державою» (1. ст. 2.) [1, 13]. Угорська Республіка незалежна, суверенна держава, яка гарантує виконання своїх зобов'язань без будь-яких обмежень. Її суверенітет виражається в тому, що держава захищає свободу власного народу, незалежність країни, її територіальну недоторканість, а також кордони держави, встановлені згідно відповідних міжнародних договорів.

Конституція Угорської Республіки також визначає основні положення стосовно суверенітету країни, тобто можливо виокремити два види суверенітету – внутрішній та зовнішній. Зовнішній суверенітет означає, що держава здійснює свої функції без будь-якого зовнішнього впливу та втручання. Внутрішній суверенітет свідчить про те, що існує певний механізм створення державної влади та визначає суть цієї влади. У формуванні зовнішньої політики також бере участь уряд, який від імені Угорської Республіки укладає міжнародні договори; виконує всі обов'язки, встановлені для нього законом [1, 23–24].

По суті, Угорщина у 1990 році, після перших вільних демократичних виборів реально могла формувати незалежну самостійну зовнішню політику. Визначимо вже традиційні як на сьогодні, основні зовнішньополітичні стратегічні напрями Угорської Республіки:

- прагнення до євроатлантичної інтеграції,
- міжрегіональне добросусідське співробітництво,
- захист і підтримка угорської національної меншини, яка проживає за кордоном [2].

Безперечно, що уряди, коаліційні уряди Угорської Республіки за період 1990–2010 років в залежності від політико-партійної приналежності, надавали пріоритету другому чи третьому напрямам, втім, слід відзначити, що усі три напрями послідовно реалізовувались в країні. Стосовно третього напрямку зовнішньої політики УР – підтримка угорців, які проживають у сусідніх з Угорщиною країнах і взагалі за кордоном з метою сприяння збереженню їх національної ідентичності та подальшому проживанню на материнських землях угорців, слід відзначити і відкритість в цьому питанні сусідньої держави. Більше того, підтримка закордонних угорців, одноплемінників за кордоном, передусім представників багато чисельної угорської

національної меншини в сусідніх країнах, є конституційним обов'язком угорських урядів, тобто завжди легітимно діючого уряду країни.

Важливо підкреслити, що сусідні країни чи не одними з найперших визнали незалежність, суверенітет одна одної. Прикладом конструктивних міждержавних взаємовідносин у центральноєвропейському регіоні є українсько-угорські відносини. Після підписання Протоколу про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Угорською Республікою, 6 грудня 1991 року було підписано *Договір про основи добросусідства та співробітництва* між Україною і Угорською Республікою (надалі – Договір про основи добросусідства), який згодом – 1 липня 1992 року було ратифіковано Постановою Верховної Ради: Україна і Угорська Республіка, будуючи свої відносини, що сягають корінням в історичне минуле їх країн, переконані в тому, що добросусідство, взаємна повага та співробітництво між двома країнами відповідають інтересам народів України і Угорщини і слугують створенню якісно нових відносин, заснованих на рівноправності, і зміцненню системи безпеки в Європі” [1, 391].

Аналіз формування основних напрямів зовнішньої політики Угорщини вимагає дослідження передумов їх формування. Фундаментальним напрямом безперечно був і є поперше, євро-інтеграційний, євроатлантичний поступ. Тобто історичний вимір цієї проблематики вимагає повернення до перших днів закінчення Другої світової війни, де Угорщина була на стороні переможених і відповідно за рішенням Ялтинської конференції входила до сфери впливу Радянського Союзу. За період 1944–1945 років Угорщині, як і іншим країнам Центральної та Південно-Східної Європи була нав'язана «радянська» модель суспільно-політичного розвитку.

Про-радянський вимір, «радянізація» була характерною ознакою і у формуванні зовнішньої політики Угорщини, що найбільш ефектно виявилось у подіях 1956 року, коли радянські війська жорстко розгромили повстання угорського народу проти тоталітарного «про-радянського» режиму в країні за присутності військ Радянського Союзу. Відтак за зовнішньополітичних умов – домінування сфери впливу Радянського Союзу у центральноєвропейському

регіоні, можна говорити про тотальне підпорядкування зовнішньої політики Угорщини стратегічним інтересам СРСР. А також не можливо відзначити зовнішню політику Угорщини за період 1944–1989 років як самостійної незалежної держави, яка б формувала зовнішньополітичні пріоритети в контексті своїх національних інтересів [5].

Радянська концепція зовнішньої політики будувалась не тільки на повному підпорядкуванні Угорщини і інших країн регіону – у наявності радянських військ на території країни, у вступі Угорщини до Варшавського Договору і РЕВ, а також і у виборі з ким країна розвиває відносини як у ближньому, так і у дальньому зарубіжжі, яке саме співробітництво і яким чином це здійснюється. Хоча були і деякі виключення у справі зовнішньоекономічних відносин з 1966 року за умов лібералізації економічної політики в Угорщині.

Фактично, геополітично і зовнішньо-політично з 1956 року Угорщина знаходилась у міжнародній ізоляції. Адже «угорське питання» з 1956 року офіційно було відкритим в ООН. Для нового лідера країни, Яноша Кадара і відповідно для зовнішньої політики Угорщини найхарактернішою ознакою з 1956 року було повне і безумовне підпорядкування СРСР [6].

«Відкриття» на Захід відбулося з 1967 року після того як Я. Кадар оголосив амністію усім політичним в'язням 1956 року, отже «потепління» у зовнішній політиці визначилося у налагодженні двостороннього співробітництва з Фінляндією, Німеччиною, Австрією, до речі, Австрія була першою яка у 1979 році дозволила в'їзд без віз для угорських громадян. Також Угорщина активно розвивала двосторонні відносини з братніми соціалістичними країнами, з країнами «третього» світу – Індонезія, Непал, Єгипет, Судан, Сирія тощо. Тобто з початку 1970-х років Угорщина розпочала малі і дуже обережні кроки по формуванню власної зовнішньої політики.

Особливі стосунки Угорщина розвивала із Ватиканом і США. Їх можливо виокремити як пошук компромісів у контексті вирішення декількох важливих питань. З одного боку – зняття питання Угорщини з порядку денного в ООН (і відповідно поновлення мандату Угорщини в ООН), повернення угорської корони і

всіх реліквій з США. З іншого боку – надання амністії всім політичним в'язням 1956 року в Угорщині та звільнення, точніше помилювання та надання гарантії свободи виходу єпископа Міндсенті з американського посольства [3].

Якщо дослідити угорсько-американські відносини, слід відзначити саме 1970-ті роки, адже перша угода про співробітництво у сферах культури, освіти і науки була підписана у 1976 році, за урядування Дж. Картера у 1977 році було вирішено віддати угорську корону із (яка зберігалася форт Ноксі як військовий трофей) як власність угорського народу, що і відбулось у 1978 році за урочистих умов [8].

У 1978 році між США та Угорщиною було підписано угоду про зовнішньоекономічне співробітництво, відкриття консульств. Американсько-угорські дипломатичні відносини піднялися на найвищий рівень - призначення послів ще у 1967–1968 роках, але нью-йоркське та клівлендське консульства Угорщини в США, які були закриті у 1951 році, були відкриті знову лише у 1974 році. Також у 1974 році було відкрите зовнішньоекономічне представництво Угорщини в США [7].

На особливу увагу заслуговує справа Йозефа Міндсенті, єпископа Естергома, який 4 листопада 1956 року попросив політичного притулку у США і знаходився 15 років у американському посольстві в Будапешті з 1956 року до 1971 року. Кадар Янош у 1977 році відвідав Ватикан.

Узагальнюючи вищезазначене можна стверджувати, що перший напрямок зовнішньої політики Угорщини – євроатлантична інтеграція був цілком виваженим, історично обумовленим і на ментально-культурному рівні угорського суспільства не потребував ніяких особливих доказів. Цей принцип був цивілізаційною європейською сутністю розвитку суспільства країни, яку у 1944 році відірвали від європейської цивілізації і насильно зорієнтували у «радянський табір соціалістичної співдружності». Фактично, у 1989–1990 роках відбулося повернення Угорщини до європейської спільноти.

Другий напрямок зовнішньої політики Угорщини – міжрегіональна, субрегіональна кооперація на європейському континенті і зокрема у центральноєвропейському вимірі,

теж був історично обумовлений і економічно взаємовигідним напрямом співпраці. Передумови та тенденції цього напрямку обґрунтовано висвітлені у четвертому розділі дисертаційної роботи, отже, відзначимо лише відкритість та цілеспрямованість угорської зовнішньої політики у співпраці з сусідами протягом 1945–1989 років.

У зовнішньополітичному стратегічному вимірі, повернення країни у Європу, слід розглядати як повернення Угорщини спочатку у центральноевропейський регіон, до своїх сусідів, а отже і до одвічних проблем, які принесло ХХ століття. Цікавим в цьому контексті є узагальнення Г. Єсенського про те, що «у зовнішній політиці уряду Анталла висіла прима ра відродження анти-угорської малої Антанти часів між двома світовими війнами» [9], втім солідарність та спільна доля країн Центральної Європи після 1945 року, а також і відсутність гарантій безпеки після розпаду СРСР за умов загострення балканської кризи, а також і інші чинники зовнішнього характеру сприяли якнайшвидшій консолідації Угорщини, Польщі і Чехословаччини у форматі субрегіонального форуму спільних інтересів, чим стало Вишеградське об'єднання.

Субрегіональний вимір зовнішньої політики Угорщини має давні традиції та історичний європейський досвід. Тут можна відзначити як історичну подію 1 листопада 1335 року, коли у вишеградському королівському замку Кароля Роберта, угорський, чеський та польський правителі прийняли спільне рішення щодо політичного та торговельного співробітництва на противагу Австрії. Фактично це стало дороговказом співпраці країн регіону, концептуальна завершеність якого сформувалася 15 лютого 1991 року у форматі *Вишеградське об'єднання* – як субрегіональне міжнародне об'єднання країн Центральної Європи – Польщі, Угорщини та Чехії та Словаччини. Співробітництво Угорщини з сусідами «першого порядку» завжди було важливим зовнішньополітичним пріоритетом. Така співпраця відбувалась як між регіонами Угорщини та регіонами країн Європи у рамках транскордонного та міжрегіонального співробітництва, наприклад, у форматі – євро-регіонів, регіонального об'єднання «Альпи-Адріа», а також Центральноєвропейської

угоди вільної торгівлі (CEFTA) – економічної кооперації держав регіону.

Принципово важливим є третій напрям зовнішньої політики Угорщини – захист і підтримка угорської національної меншини, яка проживає за кордоном. Фактично, пріоритет питання меншин у регіоні і на сьогодні фігурує на такому високому рівні лише в Угорщині. Питаннями національних меншин – угорців, які проживають за кордоном, протягом 1950–1960-х років Угорщина не займалася. У співробітництві з братніми соціалістичними державами – Румунією, Чехословаччиною, визначалося що національну політику цих держав щодо меншин Угорщина вважала як достатню, і підкреслювалось, що питання меншин є внутрішньою політикою кожної з держав.

Переоцінка, спочатку як критика, національного питання у зовнішній політиці Угорщини відбулася з 1970-х років щодо важливості підтримки культурного розвитку угорців у Трансільванії, безперечно це було пов'язано з особливим, не повністю підпорядкованим СРСР, шляхом розвитку Румунії, а також і з асиміляцією, яку активно проводила Румунія до національних меншин в країні. Важливо відзначити діяльність Спілки письменників Угорщини, яка з 1968 року почала вивчення проблем розвитку угорської культури у сусідніх країнах, акцентуючи увагу на важливості навчання рідною мовою, а також засуджуючи політику асиміляції, визначаючи підтримку угорської ідентичності угорських національних меншин. У 1970-х роках за ініціативи письменників розпочався так званий рух за рідну мову і у 1970 році було проведено першу міжнародну конференцію за підтримку угорського культурного єднання, і відповідно такі форуми організовуються щорічно і по сьогодні.

Важливою і показовою в цьому контексті була доповідь Першого секретаря УСРП (1956–1988 рр.) Яноша Кадара у 1975 році на конференції у Хельсінкі. У доповіді вперше було перераховано наслідки Першої світової війни для Угорщини, з особливим наголосом на втрату територій країни, а також було відзначено як позитив шлях державотворення Угорщини, яким угорці можуть пишатися [12]. Хоча, безперечно питання меншин навіть не фігурувало у зовнішній політиці Угорщині

(і розглядалось як щось конфліктне, ревізійно-стське, проблемне), навіть розуміння патріотизму, більше того, національних інтересів було так би мовити плебейським, повністю підпорядковано інтересам СРСР і реалізовувалось в контексті інтересів зовнішньополітичної доктрини Радянського Союзу: «лише той, хто є відданим до Угорської Народної Республіки, хто своєю працею, розумом і серцем підтримує відродження нашого народу – це патріот. Цей патріотизм стає творчою силою лише у активній співпраці з комуністами» [10].

Таким чином, починаючи з 1970-х років у зовнішній політиці Угорщині хоча і латентно, але все в більшій мірі починає виокремлюватися національне питання. Питання меншин є вкрай «чутливою» проблемою у формуванні системи міждержавних відносин країн Центральної Європи, зокрема, Угорщини. Адже у прикордонних регіонах сусідніх держав центральноєвропейського регіону проживають численні національні меншини. Тому питання меншин тут сфокусовані головним чином на питаннях захисту прав національних меншин – імплікації їх прав у сферах інституційного представництва, формування органів самоврядування, розвитку та збереження культурної спадщини, насамперед, мови та освіти, тощо. Кожна демократична, правова держава прагне підтримувати толерантність у міжетнічних відносинах, нівелювати латентні етнічні конфлікти, зберігати культурне розмаїття. Отже, етно-національна політика спрямовується як на створення оптимальних умов для рівноправного розвитку представників різних національностей в соціальному, політичному та культурному житті країни, так і на забезпечення прав національних меншин [13].

Конституція Угорської Республіки визначає (стаття 70/А) права національних та етнічних меншин в країні: «Республіка Угорщина у межах своєї території гарантує права людини і громадянина кожному без будь-якої дискримінації, незалежно від раси, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного та соціального походження, власності, народження чи іншого статусу» [14]. І вже у 1993 році Державні Збори Угорської Республіки прийняли Закон N LXXVII про права національних та етнічних меншин, в якому

зафіксовані їх індивідуальні та колективні права щодо використання ними рідної мови, освіти, культури, масової комунікації. Закон розглядає права меншин в якості частини прав людини, які потребують особливого захисту [11].

Отже короткий історичний екскурс розвитку трьох головних напрямів, пріоритетів зовнішньої політики країни з 1989–1990 років слугує обґрунтуванням історичної закономірності, об'єктивності, комплексності, виваженості урядами Угорщини (не зважаючи на їх політичну орієнтацію) стратегічного бачення місця і ролі Угорщини на європейському континенті у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. A Magyar Köztársaság Alkotmánya. Az 1949 évi XX törvény. A lezárás dátuma 1995. Március 31. // Alkotmányjog. Jogszabálygyűjtemény. — Bp. : Századvég, 1994. — több oldal.
2. A Magyar Köztársaság nemzetközi kapcsolatainak és külpolitikai tevékenységének eseményei és dokumentumai // Magyar Külpolitikai Évkönyv. A Külügyminisztérium Dokumentációs Főosztálya. — Bp. : Vadas, 1991. — 391.o.
3. Balogh Margit. Mindszenty József 1892-1975. — Budapest: Elektra, 2002. — 285—314.o.
4. Békés Csaba. Európából Európába. Magyarország konfliktusok keresztüztében, 1945-1990. — Budapest: Gondolat, 2004.; Múlt századi hétköznapiak. Tanulmányok a Kádár-rendszer kialakulásának időszakáról. — Budapest: 1956-os Intézet, 2003.
5. Békés Csaba. Magyar-szovjet csúcstalálkozók, 1957-1965 // Évkönyv. — № 6. — Budapest: 1956-os Intézet, 1998. — 143—183.o.;
6. Békés Csaba. A kádári külpolitika, 1956-1968 // Rubicon. — № 1. — 1998. — 19—22.o.
7. Bohri László. A magyar-amerikai viszony változásai, 1957-1978 // Magyar külpolitika a 20 században. Tanulmányok. — Budapest: Zrínyi, 2004. — 95—109.o.
8. Glant Tibor. A Szent Korona amerikai kalandja, 1945-1978. — Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1977. — 60.o.
9. Jeszenszky Géza. Antall József, a külpolitikus // Valóság. — 2003. — № 12. — 62.o.
10. Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914-1999. Szerk.Romsics Ignác. — Budapest: Osiris, 2000. — II kötet. — 224.o.
11. 1993 évi LXXVII törvény a nemzeti és kisebbségek jogairól // Alkotmányjog. Jogszabálygyűjtemény. — Bp.: Századvég, 1994. — 181—199.o.
12. Szűrös Mátyás. Magyarország és a helsinki folyamat // Valóság. — 1986. — № 7. — 2.o.
13. Кулчар Т., Товт К. Я. Етнічний чинник у формуванні системи міждержавних відносин // Матеріали конференції. — 2011.
14. Конституції нових держав Європи та Азії. Українська Правнича Фондація. — К. : Право, 1996.
15. Товт К. Я. Зовнішня політика Угорської Республіки: досвід європейської інтеграції // Серія Міжнародні відносини. Науковий збірник УжНУ. — 2011.

KRISTINA ILLAR
Uzhgorod

PREREQUISITES FORMING CONCEPTUAL BASIS OF THREE FOREIGN POLICY PRIORITIES OF HUNGARY IN THE YEARS 1990–1994

In the article Complexity formation of foreign policy in the years 1989–1990. In theoretical terms, optimizing production criteria really active Hungarian foreign policy was based on a compromise – between national interests, national diplomacy, politicians of the country and therefore their action programs, on the other hand – the interests of foreign countries, diplomacy leading countries, as well as international foreign policy situation in general.

Key words: Ukraine, Hungary, European Union, Respublika, contract.

КРИСТИНА ИЛЛАР
Ужгород

ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ОСНОВ ТРЕХ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИХ ПРИОРИТЕТОВ ВЕНГРИИ В 1990–1994 ГОДАХ

В статье рассматриваются сложность формирования внешней политики в 1989–1990 годах. В теоретической плоскости, оптимизация выработки критериев реально действующей внешней политики Венгрии основана на компромиссах – между национальными интересами, национальной дипломатией, политикомом страны и соответственно их программами действий, с другой – интересами зарубежных стран, дипломатией ведущих стран мира, а также и международной внешнеполитической ситуацией в целом.

Ключевые слова: Украина, Венгрия, Европейский Союз, Республика, договор.

Стаття надійшла до редколегії 06.11.2016

УДК 621.791: 629.56:656.2

ОЛЕКСАНДР ЛЮТИЙ
м. Запоріжжя
lyuty@dss.com.ua

ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ УНІКАЛЬНОГО ПІДВОДНОГО КРЕЙСЕРА

У 1950–1960-х роках в Інституті електрозварювання імені Є. О. Патона вперше в світі були розроблені інноваційні технології, нове промислове обладнання для виробництва титанових сплавів і виробів з найбільш високими показниками якості. Ці технології були застосовані для будівництва стратегічних підводних ракетноносців з титанових сплавів «Акула» на заводі «Північного машинобудування», кораблів на підводних крилах і на повітряній подушці різного призначення, в тому числі серії «Восход» на заводі «Море», серії «Зубр», на заводі «Океан». Швидкісні пасажирські судна були затребувані в ряді зарубіжних країн.

Ключові слова: історія техніки, суднобудування, металургія, спеціальна електрометалургія, титановий сплав, Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона, завод «Північного машинобудування», завод «Море», завод «Океан», підводний ракетноносій «Акула».

Історія військового кораблебудування, особливо кораблів періоду після Другої світової війни, до теперішнього часу продовжує залишатися актуальною. Суднобудування в усі часи спиралося на досягнення технологій, а з розвитком фундаментальної і прикладної науки ставало однією з найбільш наукоміст-

ких галузей промисловості. Досвід застосування наукових досягнень при проектуванні і будівництві кораблів нових поколінь може послужити відновленню і виходу вітчизняного суднобудування на рівень провідних країн.

У другій половині ХХ століття відбулося різке підвищення вимог до якості сплавів і